

Ydinaseistuksen kehitys 1950-luvulla

Yhdysvalloissa pohdittiin 1940-luvun loppuvuosina kovasti kysymystä, milloin Neuvostoliitto saisi oman ydinaseensa valmiiksi. Useissa arvioissa päädyttiin noin 1950-luvun puoliväliin, mutta myös selvästi aikaisempaa ajankohtaa pidettiin mahdollisena. CIA:n tekemässä tiedusteluraportissa esitettiin vielä heinäkuussa 1949 arvio, että Neuvostoliitto voisi valmistaa ydinaseen prototyypin vuoden 1953 kuluessa. Todellisuudessa Neuvostoliiton ensimmäisen atomipommin koeräjäytys tapahtui jo 29.8.1949. Amerikkalaisten tiedustelu paljasti räjäytyksen lisääntyneestä radioaktiivisuudesta viikon kuluessa, ja presidentille asia varmistettiin 12.9.1949. Tällöin todettiin ydinasemonopolin ajan päättynen ja uuden kilpavarusteluvaiheen alkaneen.

Yhdysvalloilla oli vuonna 1949 kaikkiaan 50 ydinräjähdettä, mutta ne olivat heikossa käyttövalmiudessa siviilihallinnon valvonnan alaisina. Strategisten ilmavoimien mielestä sekä valmius että pommien määrä oli aivan riittämätön Neuvostoliiton tärkeiden kohteiden tuhoamiseen. Vasta Korean sodan sytyttyä presidentti Truman salli atomipommeja siirrettäväksi ilmavoimien hallintaan Neuvostoliiton läheisyydessä oleviin tukikohtiin. Samalla uusien pommien valmistusta kiihdytettiin voimakkaasti.

Vuoden 1950 lopulla Yhdysvalloilla valmiina oli lähes 300 atomipommia ja vuonna 1955 yhteensä 2 422 erilaatuista ydinräjähdettä, joiden kokonaisräjähdysvoima oli myös tuhatkertaistunut. Vieläkin olennaisempaa oli, että strategiset ilmavoimat saivat käyttöönsä uusia pommikoneita. Vuonna 1951 oli pitkän matkan pommittajia (B-50 ja B-29) noin 670 kappaletta, mutta 1950-luvun kuluessa ne korvattiin tehokkaammalla kalustolla, ja kokonaismäärä kasvoi noin 2 000 pommikoneeseen (1 500 B-47 ja 500 B-52). Neuvostoliitolla ei 1950-luvulla ollut käytännössä mahdollisuuksia torjua amerikkalaisia pommittajia. Ne lentelivät jopa harjoituslentoilla öisin syvällä Neuvostoliiton ilmatilassa. Strategisia ilmavoimia täydensivät lyhyen ja keskikantaman ohjukset, joita sijoitettiin sekä maalle että sukellusveneisiin.

Kun Neuvostoliitto ei pystynyt hyökkäämään Yhdysvaltoihin pommikoneillaan, se panosti voimakkaasti ohjusten kehittämiseen. Jo 1950-luvun puolivälissä Neuvostoliitto kykeni tehokkaasti uhkaamaan Länsi-Eurooppaa ydinaseiskuilla, mutta varsinaisen yllätyksen tuotti vuonna 1957 laukaistu mannertenvälinen ohjus, jollaista käytettiin myös tekokuiden viemiseen maata kiertämään. "Sputnikit" osoittivat Neuvostoliiton etumatkaa avaruustekniikassa, ja lännessä uskottiin, että venäläiset ovat saavuttaneet ylivoiman myös ydinaseistuksen alalla.

Yhdysvaltojen U 2 -tiedustelukoneet paljastivat salaisilla lennoillaan, ettei Neuvostoliitolla ollut juuri lainkaan kaukopommittajia, eikä mannertenvälisiä ballistisia ohjuksia (ICBM) ollut montakaan valmiina asemassa. Presidentti Eisenhower tiesi maansa olleen edelleen täysin ylivoimainen ja varoitti hysterian leviämisestä. Sisäpoliittisessa valtakamppailussa kuitenkin demokraatit valtalehdistön tukemina kävivät Eisenhowerin hallinnon kimppuun väitteillä "pommikonekuilusta" ja "ohjuskuilusta", joihin Yhdysvallat oli päästetty vajoamaan ja samalla häviämään Neuvostoliitolle ydinasevarustelussa. John Kennedyn vaalivoitto vuonna 1960 perustui paljolti tuohon kohukampanjaan.

Yhdysvalloilla ei ollut vielä 1950-luvulla käyttövalmiita mannertenvälisiä ballistisia ohjuksia, sillä amerikkalaiset olivat luottaneet pommikoneisiin ja lyhyemmän kantaman ohjuksiin, joita täydennettiin muutamalla pitkän kantaman risteilyohjustyypillä. Neuvostoliiton kauko-

ohjusten pelästyttäminä myös amerikkalaiset kiirehtivät vastaavien aseiden kehittämistä. Jo vuonna 1960 käyttöön tuli 14 000 kilometriä kantava Atlas ja parin vuoden kuluessa myös Titan-ohjuksia. Neuvostoliitolla ei tuolloin ollut riittävästi tuotantokapasiteettia mannertenvälisen ohjusten valmistamiseen, ja ensimmäisissä malleissa oli myös todettu vakavia teknisiä ongelmia. Avaruustutkimuksen tarpeisiin käytetyt ohjukset olivat sotilaallisesti vielä tehottomia ja niiden lukumäärä pieni. Yhdysvaltojen parempi tuotantokyky mahdollisti muutamaksi vuodeksi ylivoiman hankkimisen Neuvostoliittoon nähden myös ICBM-ohjuksien osalta, mutta venäläiset eivät jääneet kauaksi jälkeen.

Voimasuhteet ydinaseistuksen alalla kaikkiaan tasoittuivat 1960-luvun kuluessa. Molemmilla osapuolilla oli ydinaseita eri kategorioihin. Strategiset (pitkän kantaman) ydinaseet jakaantuivat maalta ja mereltä laukaistaviin ballistisiin ohjuksiin sekä toisaalta pommikoneiden aseistukseen. Lisäksi oli käyttövalmiina tuhansittain lyhyen ja keskikantaman aseita. Toisaalta kukaan ei voinut enää esittää myöskään järkeviä perusteita ydinaseiden voimasuhdevertailulle. Niitä oli jo aivan riittävästi molemminpuolisen täydellisen tuhon aikaansaamiseksi, joten oli lopulta aika ryhtyä neuvottelemaan ydinaseistuksen rajoittamisesta keskinäisin sopimuksin.

Lähteet: Gregg Herken, *The Winning Weapon* (1981), s. 281 – 303 ja *Councils of War* (1985), s. 27 - 36. Walter Boyne, *Beyond the Wild Blue. A History of the U.S. Air Force 1947 - 1997* (1997), s. 104 – 105; Jeremy Isaacs - Taylor Downing, *Cold War* (1998), s. 151 - 152.

Mannertenvälisistä ohjuksista 1950-luvulla ks. esim. David Miller, *The Cold War. A Military History* (1998), s. 83 - 134. Internetissä: <http://www.historytoday.com/john-swift/soviet-american-arms-race>, https://en.wikipedia.org/wiki/Nuclear_arms_race, https://en.wikipedia.org/wiki/Historical_nuclear_weapons_stockpiles_and_nuclear_tests_by_country, <http://nsarchive.gwu.edu/nsa/publications/nh/>.